

Тема 6. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів

Питання:

1. Курикулум (навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти): визначення та складові. Індивідуальна програма розвитку дитини з ООП.
2. Структура індивідуальної програми розвитку. БКДО, Державний стандарт початкової освіти дітей з особливими потребами. Типові освітні програми для дітей з інтелектуальними порушеннями. Індивідуальний навчальний план. Індивідуальна навчальна програма.
3. Професійне портфоліо асистента вчителя/вихователя.
4. Адаптація та модифікація навчальної програми.

Ключові питання: курикулум, Індивідуальна програма розвитку, індивідуальний навчальний план, індивідуальна навчальна програма.

Завдання для самостійної роботи:

- Аналіз за Інтернет-джерелами окремі портфоліо асистента вчителя.
- Створення ментальної карти «Курикулум для роботи з дітьми з ООП».
- Лепбук «Моє портфоліо» (Портфоліо помічника вихователя, портфоліо асистента вчителя – за вибором студента).

Література:

1. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник:/ за заг. ред.. Колупаєвої А. А. – К.: «А.С.К.», 2012. – 308с. ст.. 81
2. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». № 609 від 08 червня 2018 року — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
3. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н. З., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 66 с.
4. «Школа для кожного». Навчальний посібник. / Упорядник: Байда Л. Ю. – К., 2015. – 60 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ud.org.ua/images/pdf/SchoolForEveryone.pdf>

Термін «**курукулум**» походить від латинського слова *curriculum*, що дослівно означає – програми для розвитку дітей. Термін вживається у галузі освіти.

Парадигма модифікації стандартного навчального плану ґрунтується на кількох уявленнях:

- діти з інвалідністю мають нижчий рівень навчованості;
- мають проблеми з виконанням контрольних завдань;
- потребують більше повторень і практики для закріплення знань.

Курикулум – це загальна концепція навчання дітей з особливими потребами, що визначає знання, вміння, установки та методи їх формування.

Зміст предметів;

- Педагогічні методи і підходи;
- Поточне й підсумкове оцінювання;
- Ресурси для організації;
- Впровадження та викладання навчальних програм.

Курикулум складається з двох рівнів:

Основного - базового:

- основи грамотності,
- рахунок,
- сенсорні поняття,
- соціально - побутове орієнтування,
- правила поведінки.

Спеціалізованого – варіативного:

- музика, художня праця
- трудове навчання,
- спорт,
- інформатика.

На нинішньому етапі становлення інклюзивної освіти залучення дітей з особливостями психофізичного розвитку базується на існуючій нормативно-правовій базі, яка наповнює освітній компонент. До неї відносимо:

Індивідуальне планування навчально-виховного процесу має на меті:

- розробку комплексної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, що допоможе педагогічному колективу закладу пристосувати середовище до потреб дитини;
- надання додаткових послуг та форм підтримки у процесі навчання;
- організацію спостереження за динамікою розвитку учня.

Навчальний план – державний документ, яким встановлюються структура навчального року, навчальні предмети, порядок їх вивчення за роками навчання та відповідний бюджет часу. Типові навчальні плани, що використовуються в системі спеціальної освіти, враховують особливості психофізичного розвитку дітей і мови навчання, а також містять інваріантну складову (зокрема й корекційно-розвивальні заняття), сформовану на державному рівні, обов'язкову для всіх загальноосвітніх навчальних закладів, у яких навчаються учні з вадами психофізичного розвитку, незалежно від їх підпорядкування, типів і форм власності, та варіативну, де передбачено додаткові години на вивчення предметів інваріативної складової, курси за вибором, індивідуальні та групові заняття.

На основі типових навчальних планів навчальні заклади щорічно складають робочі навчальні плани, конкретизуючи варіативну складову з урахуванням особливостей порушень розвитку й індивідуальних освітніх потреб учнів. Робочі навчальні плани затверджуються відповідним органом управління освітою.

У навчальному плані представлені освітні галузі та предмети, через які вони реалізуються. Для створення оптимальних умов оволодіння навчальним матеріалом з учнями, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, проводять індивідуальні й групові корекційні заняття, зокрема, логопедичні, з лікувальної фізкультури тощо.

Навчальні програми містять точно визначений обсяг і характер навчального матеріалу, які відповідають пізнавальним можливостям дітей з особливостями психофізичного розвитку. Навчальні програми з усіх предметів передбачають розв'язання не лише загальноосвітніх, а й корекційних завдань.

В ЗДО основним документом є чинна Програма, яка реалізує Базовий компонент дошкільної освіти. В якій зазначені по віковим групам обсяг матеріалу, які повинні засвоїти дошкільники. Кожен вихователь складає перспективний та календарний плани роботи з урахуванням особливостей порушень та індивідуальних потреб дітей.

Навчальний процес в інклюзивному навчальному закладі здійснюється диференційовано за програмами, посильними для дітей, і за умов кваліфікованої спеціальної корекційної допомоги.

Тому, крім вихователя в освітньому процесі активну участь бере асистент вихователя, котрий володіє корекційно-компенсаторними технологіями. Він здійснює превентивне й корекційне сприяння психологічних і корекційних послуг. До особливостей формування пізнавальних процесів кожної дитини, яка потребує індивідуального навчального плану, **адаптуються** (процес навчання, тобто визначаються форми, методи, технічне й методичне забезпечення освітнього процесу, а також забезпечуються зміни фізичного середовища) та **модифікуються** (тобто вносяться зміни до понятійної сутності навчального матеріалу, його змісту, форм та методів навчання) стандартні навчальні плани, програми, методичні рекомендації, конспекти уроків, створюються індивідуальні

навчальні плани, які є основою курикулуму для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, задоволення індивідуальних освітніх потреб дітей здійснюється через:

- розробку індивідуальної програми розвитку – курикулум (ІПР);
- індивідуальної навчальної програми (ІНП);
- реалізації завдань, визначених у ІПР та ІНП;
- проведення необхідних адаптацій та модифікацій.

Індивідуальна програма розвитку – документ, який містить детальну інформацію про дитину і послуги, які вона має отримувати. Вона розробляється командою педагогів і фахівців та містить загальну інформацію про дитину, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Вона розробляється на один рік. Двічі на рік (за потребою частіше) переглядається з метою її коригування. Зокрема, коли у дитини виникають труднощі у досягненні зазначеної мети, чи навпаки виникає необхідність перейти до наступного рівня складності виконання завдань. Оформлення та ведення відповідної документації покладається на асистента вчителя / вихователя

Індивідуальна програма розвитку (далі – **ІПР**) складається за формою, визначеною [додатком 3](#) до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти (зі змінами, внесеними [Постановою КМУ від 30.08.2022 № 979](#)). Цей документ розробляє команда психолого-педагогічного супроводу (далі – *Команда супроводу*) для кожного здобувача освіти, який потребує підтримки в освітньому процесі (у тому числі й для учнів, які мають труднощі I ступеня прояву) протягом двох тижнів з початку навчання. За цей час варто зібрати повну інформацію про дитину за допомогою спостережень за нею у школі, спілкування з батьками та шляхом опрацювання Висновку ІРЦ.

Аби створити вичерпний та ефективний документ, що забезпечить якісне надання освітніх послуг, слід приділити увагу кожному компоненту ІПР:

Період виконання

ІПР створюється на один навчальний рік, переглядається не рідше двох разів на рік та враховується педагогічними працівниками під час освітнього процесу.

Цей документ зберігається в особовій справі учня три роки, а його копія видається законним представникам учня за їхньою вимогою або у разі відрахування чи переведення дитини до іншого закладу освіти.

Загальні відомості про учня

У документі зазначаються прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) дитини, дата її народження, повне найменування закладу загальної середньої освіти, рік та клас навчання, контактні номери телефонів законних представників для термінового зв'язку.

Слід зазначити, що оскільки ІПР містить конфіденційну інформацію, оприлюднення цього документа є неприпустимим.

Індивідуальні особливості розвитку учня

Ця інформація має бути максимально точною, бо вона є підґрунтям для подальшої розробки моделі індивідуальної підтримки учня. До ІПР вносяться такі відомості:

- наявний рівень знань, вмінь та навичок учня (компетенцій). Ці дані мають бути актуальними на момент складання ІПР та показувати сильні сторони учня - що він знає, вміє, володіє. розуміє тощо. Для отримання цієї інформації можна використовувати Висновок ІРЦ (слід звертати увагу на терміни проведення комплексного обстеження), протоколи спостережень та портфоліо, проводити оцінювання на основі навчальної програми, бесіди, опитування, анкетування учнів або їхніх батьків;

- опис освітніх труднощів, виявлених в учня у закладі освіти (інтелектуальні, функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві), фізичні, навчальні). Тут мають бути зазначені актуальні дані щодо складнощів та прояву особливих освітніх потреб дитини (цю інформацію можна взяти з Висновку ІРЦ). Чіткий опис труднощів дитини дозволить визначити конкретні навчальні цілі, що згодом дозволить досягти позитивних результатів;

- потреби. У цій графі слід конкретизувати фактори, які допоможуть забезпечити прогрес або утримати на належному рівні окремі показники розвитку дитини. Слід звернути увагу, що протягом року деякі потреби можуть додаватися, а інші втрачати свою актуальність.

Рекомендації щодо організації освітнього процесу особи з особливими освітніми потребами

- *рекомендований рівень підтримки.*

Рішення про надання підтримки І рівня приймається закладом освіти або на основі Висновку ІРЦ. Для інших учнів рівень підтримки забезпечується відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру;

- *адаптація та модифікація* освітнього середовища (пристосування середовища, психолого-педагогічна адаптація, адаптація навчального матеріалу, засоби альтернативної комунікації, модифікація змісту навчального предмета). У цьому переліку слід обирати показники, які актуальні для конкретної дитини;

- *потреба в додаткових заняттях.* Цей пункт слід обирати для дітей, які мають II–V рівень підтримки (для учнів, які мають труднощі I ступеня прояву, додаткові заняття не проводяться);

- *потреба в консультації з фахівцями* (ІРЦ, спеціальних закладів освіти, медичних установ, соціальних служб тощо);

- *наявність індивідуального навчального плану.* В ІПР зазначаються ті навчальні предмети (інтегровані курси), які потребують адаптації чи модифікації, ПІБ відповідальних педагогічних працівників, які будуть адаптувати/модифікувати навчальні програми. Слід зазначити, що

індивідуальний навчальний план розробляється Командою супроводу для учнів, які мають II рівень підтримки та вище, з урахуванням їхніх особливостей розвитку та можливостей. У плані зазначаються навчальні програми з предметів, які дитина має опанувати, із відповідними адаптаціями/модифікаціями, рекомендованими педагогічними технологіями та системою оцінювання. Документ схвалюється педагогічною радою закладу освіти, затверджується його керівником та підписується одним із батьків учня, а його копія додається до ІПР у вигляді додатку.

Додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (заняття)

В ІПР вказується найменування послуги, фахівець, місце проведення та розклад занять. Слід зазначити, що психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів. Тривалість індивідуальних занять становить від 20 до 25, а групових – від 35 до 40 хвилин. Корекційно-розвиткові послуги не можуть замінювати собою інші уроки, які передбачені розкладом, крім випадків, коли дитина звільнена від вивчення окремої дисципліни та має адаптований/модифікований розклад.

Навчання за розкладом класу або за адаптованим розкладом, з відвідуванням окремих уроків за індивідуальним розкладом

Вибір розкладу уроку для учнів із ООП залежить від рівня підтримки учнів із ООП:

- учні з I–II рівнем підтримки навчаються за розкладом класу;
- учні з III–IV рівнем підтримки – за адаптованим розкладом (відвідування основних занять, деяких предметів за індивідуальним розкладом та/або додаткових корекційно-розвиткових занять (за окремим розкладом)). У такому розкладі можна зменшувати тривалість уроку та збільшувати перерви;
- учні з V рівнем підтримки – за модифікованим розкладом (також за рішенням Команди супроводу його можна обирати для дітей з IV рівнем підтримки).

Розклад занять затверджується керівником закладу освіти та оформлюється у додатках до ІПР.

Забезпечення асистента учня

Асистентом дитини може бути один із законних представників учня, уповноважена ними особа або соціальний робітник (в ІПР зазначається його ПІБ та контактні дані). Він не призначається на посаду керівником закладу освіти та має сприяти досягненню визначених командою супроводу цілей розвитку у питаннях соціалізації, комунікації та соціально-побутової діяльності.

Забезпечення допоміжними засобами навчання

В ІПР зазначається потреба у підручниках і матеріалах, пристроях, обладнанні, засобах і технологіях відповідно до Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку)

осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти ([наказ МОН від 23.04.2018 № 414](#)).

Потреба в розумному пристосуванні

Оскільки діти з ООП мають різні види порушень й потребують різних пристосувань, не існує універсального переліку запроваджень щодо забезпечення реалізації права на освіту дітей з ООП з іншими учнями. Тож залежно від конкретного випадку потрібно визначити необхідні модифікації і адаптації освітнього простору. Наприклад:

- внесення зовнішніх чи внутрішніх змін чи модифікацій до будівель (встановлення пандусу, зміна розміру дверного проходу, встановлення автоматичних дверей, перефарбування приміщення в контрастні кольори тощо);
- модифікація простору (доступність туалетних кімнат, достатній для пересування простір між меблями у класній кімнаті, зонування приміщення);
- інформативність (наявність позначок, написів на дверях, вказівників);
- обладнання (підйомники, лампи на столах, меблі, висота яких регулюється).

Особливості проведення оцінювання

Оцінювання результатів навчання учнів із ООП здійснюється за системою та загальними критеріями, затвердженими МОН. В ІПР визначається потреба учня у таких особливостях оцінювання:

- адаптація проведення оцінювання за часом та змістом, зокрема: збільшення часу на виконання завдань, зменшення кількості завдань, використання зручних форм роботи (тести, усні опитування, аудіо завдання тощо);
- використання доступних форм викладу інформації для оцінювання (шрифту Брайля, письмових чи усних завдань тощо);
- використання окремих карток із завданнями чи адаптованих матеріалів;
- адаптація завдань для оцінювання до особливостей сприйняття інформації (уникнення графічних завдань для осіб з порушенням зору, уникнення або створення комфортних умов для усних опитувань для осіб, які цього потребують, тощо).

Потреба у продовженні строків навчання

Тривалість здобуття повної загальної середньої освіти особами з ООП, які навчаються в інклюзивних класах, може бути продовжена на один рік на рівні початкової освіти та/або на один рік на рівні базової середньої освіти ([Постанова КМУ від 23.04.2003 р. № 585](#)). Потреба щодо продовження тривалості навчання визначається Командою супроводу не пізніше, ніж за півроку до завершення навчання, що фіксується у протоколі засідання, та є підставою звернення до ІРЦ для повторної комплексної оцінки розвитку дитини. Згідно з відповідним висновком і заяви одного з законних представників дитини, педагогічна рада приймає рішення щодо продовження тривалості навчання, яке вводиться в дію наказом керівника закладу освіти.

Додаткові напрями роботи

З урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини в ППР зазначається стисла характеристика окремих параметрів, які деталізують функціонування кожної зі сфер розвитку (інтелектуальна, сенсорна, моторна, мовленнєва, емоційно-вольова, соціальна, фізичні здібності, подолання навчальних труднощів тощо):

- ціль;
- очікувані результати, яких планується досягти;
- рівень досягнутих результатів (заповнюється після виконання індивідуальної програми розвитку).

Для оформлення розділів «Ціль» та «Очікувані результати» можна скористатись висновком ІРЦ, проте слід пам'ятати, що всі заходи мають бути реалізовані протягом навчального року. Рівень досягнутих результатів потрібно проаналізувати під час моніторингових зрізів, а звіти за їхніми результатами оформити в додатки.

Індивідуальна програма розвитку підписується всіма членами команди, одним з батьків (іншим законним представником) учня та затверджується керівником закладу освіти.